

АКАД. ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ

БЕЛЕЖИТ ХУМАНИСТ НА НАШЕТО ВРЕМЕ

За 50-годишната литературна, научна и обществено-политическа дейност на академик ТОДОР ПАВЛОВ

Когато в първите дни след Девети септември 1944 година се срещнахме с Тодор Павлов в неговия кабинет, между многото разговори аз казах: „Колко е хубаво, когато тържествува справедливостта. . .“

Наистина в тия дни справедливостта тържествуваше: партизанските отреди слизаха от планините след дълга и тежка борба, накичени с хвойнови вейки, бръшлян и здравец, вратите на затворите се разтваряха, за да излязат борците за социална правда, победоносната Съветска армия шествуваше на Запад и помиташе остатъците на кафявата чума. . . Справедливо беше и това, че сам той, Тодор Павлов, по поръчение на партията, стоеше на кормилото на държавата.

Той дигна ръка със своя характерен жест и каза с тон, който не допускаше никакви възражения: „Справедливост — ето нашата цел“.

Струва ми се, че в тия думи се отразява целият вътрешен живот на Тодор Павлов: справедливост, т. е. истината в действие, борба и лични жертви за истината, за тържеството на човешкия разум.

Този, бих казал, неудържим стремеж към истината, все едно малка или голяма, отразен в анализа на явленията от всякакъв род, — литературни, научни, обществени, човешки, — той е извлякъл от изучаването на марксистко-ленинската идеология, от марксистко-ленинската наука за обществото и личността и техните взаимоотношения. Той отрано „можа да прозре в социалистическия хуманизъм на Максим Горки, подсказан в „Майка“, „Дачници“ и други творби, в светкавиците на Великия Октомври, зародиша на онова огромно развитие на социалистическата култура, на съветската литература, философия, социология, наука, на което днес ние сме свидетели.

Борбата на Тодор Павлов срещу буржоазната литература и литературна идеология трябваше да разчисти пътя на новото социалистическо изкуство и затова той си постави за главна задача, от една страна, да обезоръжи и разруши позициите на тази литература и от друга страна — да покаже сложността на творческия процес, на отношението между

творческата личност и действителността, на цяла редица проблеми, поставени от марксистическата естетика. Съвсем правилно той поставя като крайъгълен камък на марксистическата естетика определението на Ленин, че всяка идея, в това число и художествената идея, не е нищо друго, освен „субективен образ на обективните неща“.

Борбата срещу фашистката идеология постави Тодор Павлов в центъра на разговорите за правилния път на нашето литературно развитие, помогна на не един писател да разбере къде е неговото място. При това, тази борба той води с необикновена страст и увлечение, разкривайки пълната безперспективност на буржоазната фашизирана литература. Едновременно той се опълчи срещу „ултра-левичарството“ в пролетарския литературен фронт. Днес ние виждаме ясно заслугите на Тодор Павлов в разсейване заблудите на ултралевичарските настроения и едновременно неговата правилна линия за привличане и сплотяване на писателите, идващи от дребнобуржоазни и дори буржоазни среди.

В статията „Естетическите възгледи на хърватския писател Мирослав Кърлежа“ нашият автор разширява периферията на своето влияние, отвъд в Югославия; допълняйки по-късно своята критика на идеалистическите възгледи на Кърлежа, той пише очерка си за Светозар Маркович (1846—1875), като революционер и патриот, революционен демократ от мащаба на Христо Ботев. Той характеризира Светозар Маркович като „предтеча на днешното социалистическо-реалистическо изкуство на нашите два братски народа“.

Едновременно с борбата срещу реакционната буржоазна идеология Тодор Павлов разясни важен дял от западното естетическо и литературно наследство — материалистическата естетика на Дидро, диалектическата идеалистическа естетика на Хегел. Разработи също редица проблеми на литературното минало, валидни и днес за нас — около творчеството на Шекспир, Ибсен, Пушкин, Л. Н. Толстой, Христо Ботев, както и други въпроси от нашата близка и по-далечна литература. Този широк кръг от интереси, заедно с по-дълбокото му отношение към твор-

чеството на Горки и Маяковски, трябваше да разкрие за Тодор Павлов актуалната и сложна проблема за нашето национално литературно наследство.

За нас, като институт за проблемите на българската литература, е от значение системната и трудна работа на Тодор Павлов около изправянето на редица грешки на критиката по отношение на цяла редица писатели от миналото и от наше време. Някои спорни въпроси и гледища върху творчеството и значението на Ботев като поет, философ, литературен критик и революционер, бяха разрешени правилно. Той разясни отношението на Ботев към революционните демократи Чернишевски, Добролюбов, Херцен, някои въпроси около Ботевия патриотизъм и характера на националната революция от 1876 година. Изтъкнато бе значението на Ботев за нашата национална култура, неговият многостранен образ, революционно-възпитателната и естетически-вълнуваща роля на неговата поезия.

Тодор Павлов подчерта по-нататък, въпреки някои предубеждения от миналото, голямото общонационално значение на Иван Вазов, на неговото реалистично народностно творчество, тъй богато с картини и образи, с характери и събития от живота и историята на нашия народ. Той показва и утвърди творчеството на Иван Вазов като връх на духовната ни култура както по многостранност и богатство на теми и образи, така и по настроеност и вложени в тях чувства, близки до сърцето на най-широки читателски слоеве.

Борейки се в този период (1935—1955) „за творческо-марксистическо, а не талмудистко-сектантско отношение към литературното наследство“, Тодор Павлов разчисти редица несъобразности и грешки по отношение на творчеството на Димитър Благоев-Дядото, Алеко Константинов, на Полянов и Смирненски, Цанко Бакалов-Церковски, Георги Кирков-Майсторът, Елин Пелин, с една дума, почти на цялата ни литература от средата на миналия век до последно време.

Трябва да се отбележи, че в статиите си за тия писатели Тодор Павлов не сочи само грешките на някои критици по отношение на тяхното творчество, той дава преоценка на значителни слабости и несполуки у самите писатели въз основа на историческите условия, на техния мироглед, среда и влияния.

За всичко това му помогнаха неговите теоретически трудове, чието изброяване би отежнило характера на настоящата бележка, които изобщо са друг голям принос в неговата многостранна дейност в областта на марксистко-ленинската естетика, върху проблемите на творчеството, съотношението между мироглед и метод и редица други основни въпроси. Тия въпроси са засегнати по-подробно в двата му тома „За марксистическа естетика, литературна наука и критика“, където той е подложил на проверка и някои свои по-раншни схващания.

Ще цитирам като обобщаваща мисъл последния абзац от втория том на горното съчинение: „Да не забравяме никога, че цялата своя сила и значение изкуството, а следователно и теорията и критиката на изкуството черпят и са длъжни да черпят, подобно на древния Антей, от своята неразкъсваема, органична и все по-задълбочаваща се връзка с обществената прогресивна практика, от диалектическото единство на теорията и практиката, на идеите и действителността, на изкуството и живота“.

Да дири истината и да я споделя с ближните си, да я доближава с чувство на любов до сърцата на хората, такава е, струва ми се, жизнената мисия, такава е основната творческа цел на този бележит хуманист на нашето време, философ на изкуството, литературен критик и историк, един от първостепенните творци на нашата съвременна култура, вещ сътрудник на нашата славна Комунистическа партия в изграждането на новия живот и неговите перспективи към бъдещето, към комунизма.

АТАНАС НАТЕВ

ИЗТЪКНАТ ТЕОРЕТИК НА ЛИТЕРАТУРАТА

За 100 годишнината от рождението на Г. В. Плеханов]

Всяка годишнина, помената в календаря, предполага някакъв нов израз на почит към делото, оставило дири в човешката история. Но докато понякога това се дължи на простото сходство между датите, стогодишнината от рождението на Г. В.

Плеханов има друг, твърде различен смисъл. Отбелязана широко от съветската и прогресивната световна общественост, тази годишнина утвърди изцяло породения напоследък стремеж да се овладее по-смело и да се преоцени по-справедливо